

Oponentský posudek magisterské diplomové práce

Pohřebiště v Krkonoších aneb zrcadlo proměny společnosti v čase

Bc. Michaela Sedláčková

Výběr tématu předpokládal podrobné seznámení se s mnoha lokalitami poměrně rozsáhlého území a přímý kontakt s realitou poničených, zpustlých a často zdevastovaných hřbitovů území Krkonoš. Z předkládané práce je zřejmé, že pro autorku bylo toto setkání nejenom důsledkem formálního plnění požadavků zadání, ale že ji oslovila problematika krkonošských Sudet v celé své složitě struktuře. Taková setkání otvírají palčivé otázky našich válečných a poválečných dějin - soužití i komplikované vztahy mezi německým a českým obyvatelstvem, poválečné vymizení značné části obyvatelstva, které zde po staletí utvářelo specifickou kulturu, formovalo kulturní krajinu. Přímý kontakt, pohled na rezidua tohoto zaniklého světa, hlubší vnímání atmosféry, charakteru prostředí determinovaného násilným přerušением kontinua je myslím dobrým impulzem pro vnitřní pochopení smyslu historické práce. Hřbitov se tak stává místem, kde se formulují nové otázky, jak poznamenává v osobní doušce sama autorka.

Snaha o komplexní uchopení tématu vedlo autorku ke struktuře diplomové práce, která obsahuje poměrně zevrubné seznámení s vytčeným územím, jeho krajinným charakterem, vývojem osídlení, demografickými ukazateli a historickými souvislostmi. Obsah této části budí dojem vyváženosti, úplnosti a obeznámenosti, což dokládá i bohatý odkazový aparát.

Tematicky stěžejní část „Hřbitovy“ obsahuje kapitoly zaměřené na typologii, vývoj pohřbívání a kulturní specifika hřbitovů, zakončena je objemným katalogem vybraných lokalit. Z úvodních kapitol je trochu cítit snahu je rychle přeběhnout, jako by nebylo o čem psát. Přitom zde se mohla zúročit zkušenost získaná přímo v terénu.

V úvodním textu k této části je nastíněno, jak autorka hodnotí význam hřbitovů. Je patrné, že je vnímá jako specifický pramen. Trochu mě zde schází vnímání hřbitova z pohledu historické antropologie, hlubší ponoření do významu tohoto místa v lidském životě, v životě vesnice či města.

Kapitola Typologie hřbitovů obsahuje dle mého soudu několik zkratk či nepřesností, které ale nejsou zásadního charakteru. Například výrok: „Nejstarší pohřebiště (míněno katolických hřbitovů) vznikala u zdi kostela, byla tak součástí kostelního dvora.“ Je to řečeno správně? Pohřbívání ve středověku i později probíhalo jednak „kolem“ kostela, privilegovaně i „v“ kostele, umístění „u zdi“ kostela mohlo mít svoji specifickou váhu, otázka zda obecně, či regionálně nebo ve specifickém období. Nelze také paušalizovat: „Jelikož na katolických hřbitovech bylo původně běžnou praxí vyjímání kostí z hrobu a následné znovuvyužití hrobové jámy pro ostatky jiného jedince, pocházejí památky v podobě náhrobků až z 18., 19. a 20. století. Z dob, kdy se náhrobky neuplatňovaly, tak nemáme žádné vzpomínky na obyčejné mrtvé, tak jako tomu je u židovských hřbitovů“. Z archeologických výzkumů pohřebiště je zřejmé, že se setkáváme jak s exhumovanými hřbitovy, ale také se středověkými pohřby, zachovanými v mnoha etážích nad sebou, v často i vzájemně narušených pozicích. Pro pohřbívání ve městech, ale i ve venkovských sakrálních stavbách bylo v období raného novověku běžné, že majetnější vrstva využívala k zaklopení hrobové kobky či hrobu kamenný náhrobník, nebo v blízkosti pohřbeného umístila epitaf, který nebožtíka, ale i jeho rodinu připomínal.

Také v krátkém historickém exkurzu je zřejmě citován (?) výrok, že v době římské byly hřbitovy ve formě jakýchsi úvozů kolem cest. To však neodpovídá plně skutečnosti, pokud si vzpomeneme na nekropole etruských a římských měst, čítajících tisíce hrobů různého charakteru na velké ploše.

V žádném odstavci se nedozvídáme o městských hřbitovech u špitálních a hřbitovních kostelů na předměstích či umístěných za městem (Broumov, Polička, Chrudim), situaci typické pro 15.-16. století.

Stejně tak citace „Také se zde pásli dobytek a konaly obchodní schůzky. Podobně sloužila také středověká pohřebiště. Hřbitovy byly hlučnými společenskými centry až do 17. století.“ nebude možná tak obecně platná v prostředí Čech, jako v centrech slunné Francie. Dle mého soudu lze spíše tvrdit, že ohradní zdi hřbitovů byly stavěny spíše z důvodů ochrany před působením dobytka, než k jeho shromáždění...

Asi vůbec nejslabším místem práce je kapitola „Kultura hřbitovů“, kde autorka, zřejmě v těžké chvíli, píše: „Místopisy nám o hřbitovech vyprávějí jako o místech veřejného prostranství, či areálu kostela. Samostatně se hřbitovy nezmiňují, jelikož se do 17. století jedná především o podzemní nekropole. Zhruba od 18. století se využití hřbitovních prostor proměňuje a již nebylo doporučováno navštěvovat hřbitovy z hygienických důvodů. Hřbitov měl být od této doby rozlehlý pozemek bez náhrobků a stromů, především pozemek ohraničený zdí. V období baroka se návštěvy hřbitovů nedoporučovaly také z toho důvodu, že se věřilo, že v něm lidé žijí svůj druhý život.“ Toto místo prosím při obhajobě vysvětlit, je vskutku zarážející v jinak velmi dobrém provedení práce.

Stejně tak zarážející je výrok: „Do 17. století byla představa smrti spojena u chudších vrstev s odpočinkem a ležením, což dokládají ležaté náhrobky.“ To nutí čtenáře vzpomenout na slavný obraz Jaroslava Panušky „Jak by vypadal katolický hřbitov, kdyby Římané místo křížování věšeli“.

Tristní vyznění této části naštěstí rozjasní kvalitně zpracovaný katalog, který systematicky uvádí lokality, jejich historický vývoj, demografii, vývoj pohřebiště a informace o vybraných hrobech.

Stejně tak lze kladně hodnotit pojetí Závěru, jako sumarizaci poznatků i nastínění dalších východisek. Velmi hodnotím vypořádání se s ikonografickými prameny. Posílena mohla být více dokumentace samotných hrobek a náhrobků.

Práci považuji až na drobné výjimky za velmi zdařilou a doporučuji ji k obhajobě

Hodnocení práce: B

MgA. František R. Václavík

16. 5. 2022